

לע"נ אבותינו

ר' יואל ב"ר יעקב מרדכי צימרמן ז"ל

נפטר י"ח סיון תשס"ז

ר' שמואל צבי ב"ר נחום וגנר ז"ל

נפטר ט"ו תמוז תשע"ד

לאורך ימיהם חיו חיים של יראת שמים

ודאגה לטובת הזולת והקהילה

תמיד שאלו שאלות, חיפשו תשובות וחתרו לאמת

לעילוי נשמת
אחינו דודינו
מנשה פרידלנד ע"ה
בן מרדכי יוסף ומרים
נלב"ע ביום ז' אייר תשע"ז
חי חיי מחלות וייסורים קשים

הונצח על ידי אחיו וגיסתו
חיים יאיר ולביאה פרידלנד וב"ב
שוהם

לעילוי נשמת
אבי מורי היקר
הרב ד"ר צבי בן יצחק פנטון זצ"ל
איש התורה והמדע, האומנות והרפואה, הנגלה והנסתר
נלב"ע י"ג בסיון ה'תשע"ה

ולזכות אמי מורתני שתחי'
הגב' מינה פנטון הי"ו
אשת התורה והמעשה, הצדקה והחסד,
שתמשיך ללמוד וללמד בבריאות ואריכות ימים אכי"ר

לעילוי נשמת
עליזה רוחמה ז"ל
בת יעקב מרדכי ואורלי צימרמן יבלחט"א
נלב"ע בי"ט באדר א' ה'תשע"ד
נשמה טהורה שירדה לעולם ללוותינו משך מספר שנים
פעלה רבות בלבבות בני אדם ומצאה חן ושכל טוב בעיני אֱלֹהִים ואדם

נר זיכרון

אבי מורי ר' יחיאל ב"ר אברהם זלמן לאוב ז"ל
נפטר כ' מר-חשוון תש"ל
אמי מורתי רבקה בת ר' יצחק אייזיק (לבית פישור) ז"ל
נפטרה י"ח אייר תש"מ

להורי אבי שנרצחו על קידוש ה'
ר' אברהם זלמן ב"ר אלטר אלימלך לאוב הי"ד
שרה איטה ב"ר יחיאל (לבית בוקסבוים) הי"ד
מיינץ (מגנצא) גרמניה

אבי מורי ר' יהודה אליהו ב"ר יצחק מאיר גולדברג ז"ל
נפטר ט"ז תשרי תשס"ו
אמי מורתי מלכה אסתר בת ר' יוסף שרגא
(לבית זילברשטיין) ז"ל
נפטרה א' כסלו תשע"ז

להורי אבי שנרצחו על קידוש ה'
ר' יצחק מאיר גולדברג הי"ד
פייגה לאה גולדברג הי"ד
קבורים בקבר אחים פיוטרקוב פולין

**דודי ירד לגנו לערוגות הבשם
לרעות בגנים וללקט שושנים
להיות ספר זה יד ושם בבית ה'**

**לרותם ישי גרינהוט ז"ל
כל י"א שנותיו
לבלבה נשמתו הטהורה, מלאת השמחה,
אוהבת אדם ועורגת על מרחבי ארצנו
בגוף מיוסר**

**לשני פרחי שושן שנלקטו בשיא פריחתם
ציפי (לבית קלכהיים) ואסף רדמן ז"ל
אם ובנה
אצילי נפש, אוהבי תורה ואוהבי הבריות
הנאהבים והנעימים בחייהם
שאף במותם לא נפרדו
והלכו לעולמם בסמיכות טרגית**

**זכרון עולם בבית ה' לילד
אלחנן זאב פניאל ז"ל
רגיש ועדין נפש, חנו בתורה ובניגון
טרם הנץ נלקט והוא בשנתו הי"ב**

הרב יעקב אריאל
רמת גן

מכתב ברכה*

ב"ה, זאת חנוכה תש"פ

לכב'

הרב אורי רדמן שליט"א

שלו' רב לאוהבי תורתך

יישר כוח גדול על ספרך 'זרע אמוניך'

אתה מקיף בו את כל נושאי הגיור הרלבנטיים לימינו. קיבצת את כל השיטות וערכת אותן בצורה מסודרת ובהירה. אך אין זו רק מלאכת איסוף גרידא, זו מלאכת מחשבת שבה אתה בודק כל שיטה, כדרכה של תורה, מתוך שיקול דעת למדני צרוף על סמך המקורות ללא הטייה. וזאת בניגוד לכמה שיטות שמטות את הפסיקה מתוך מגמתיות לכאן ולכאן. אומנם כוונתם לש"ש, לפי דעתם, אך גם כשמתכוונים לשם שמים יש לדון את הנושא ללא הטייה, כי תורתנו תורת אמת.

אומנם למעשה יש מקום להכריע בדין על סמך שיקולים נוספים המקבלים על הפוסקים, אך זה רק לאחר ברור אמיתי של הנושא. כגון הצורך בימינו לעודד לכתחילה את גיורם של יוצאי בריה"מ לשעבר, שעקב הגזרות של 'להשכיחם תורתך' רבים מהם נשאו נשים נוכריות, אך הצאצאים רואים את עצמם יהודים וכך גם התייחסו אליהם בארצות מוצאם. וא"א היה לפרק את המשפחות בעלותן ארצה. וזאת, בניגוד למה שההלכה דורשת בדרך כלל לדחות לכתחילה את הגר ולומר לו 'מה ראית שבאת להתגייר?... ובכלל, היה מקום לומר שאין מקבלים גרים בימינו שמצבנו הכלכלי והבטחוני איתן וב"ה זכינו לימים דומים במידה מסוימת לימי דוד ושלמה, ובפרט שכל עולה מקבל סל קליטה וכן יש לחוש שרבים מהמתגיירים עושים זאת לשם אישות ובחלקם אף נטענים על האישה או על האיש ואין כוונתם לש"ש, בכל זאת מכיון שמדובר בשעה"ד שיהודי חבר המדינות לשעבר נאנסו לעבור על דתם וכתוצאה בכך רבו ביניהם נישואי התערובת, חייבים אנו לקרבם ליהדות ולעודד את גיורם ע"מ למנוע את נישואי התערובת כאן בתוך

* ההסכמות נדפסו על-פי סדר הא"ב של שמות כותביהן.

מדינת ישראל. עם זאת בהצהרות סרק לא סגי, הגיור חייב להיות **כהלכה**. אומנם אין להכביד עליהם ולדקדק יתר על המידה ע"מ להכשילם, אך מאידך, אין לוותר על דרישות מינימאליות של ההלכה 'להודיע להן מקצת מצוות'. ושמעתי מבאי ביתו של הגר"ש אלישיב שגם הוא סבר שהדרישה העיקרית מגר צריכה להיות שמירת שבת, כשרות ומשפחה. הייתי מוסיף גם מועדים, צדקה ותפילה.

אין ספק שזו כוונתו של הרצ"ה קלישר, כמו שהערת בצדק על המפריזים במושג 'זרע ישראל' שכאילו אפשר לפוטרם מהלכות גיור היסודיות, כאילו יש מעמד הלכתי חדש, בין גוי לישראל 'זרע ישראל', להד"ם. לא מצינו מושג כזה בכל הש"ס והפוסקים. גם הרצ"ה קלישר לא אמר זאת ואף לא עלתה על ליבו. מטרתו הייתה רק לסייע לבניהם של המתבוללים, ע"י ברית המילה, לחזור לחיק היהדות ע"י גיור **כהלכה** ולכפר בכך על חטא אבותיהם.

חיבורך יביא תועלת מרובה לכל מי שנושא הגיור מעסיק אותו הלכה למעשה. ועתה הרשני להעיר כמה הערות לגוף דבריך, תחילה אעיר על ציטטות המובאות בשם אחרים ומשם ארחיב את הערותי:

א. יש למחות על מה שציטטת בשם מי שאמר שיש בתי דין המסתפקים כביכול ב'גיורי קריצה'. חלילה, לא ייעשה כן בישראל.

אני מכיר את הדיינים. הם אומנם משתדלים לקרב ולא מכבידים מדי על הגר. אך הם לא מוותרים על מינימום של מצוות. אומנם גם הם יודעים ומכירים את הסטטיסטיקה שכעבור תקופה מסוימת רבים מהמתגיירים אינם מקיימים את כל המצוות אך כרגע אין לדיין אלא מה שעניו רואות ורוב שתלוי במעשה אינו רוב. בכ"ז חלק ניכר של המתגיירים שומרים מצות רבות. יש דיינים הסבורים שניתן לגייר על סמך ההלכה 'דברים שבלב אינם דברים' אך כשהדיין מתרשם שדברי הגר הם אחד בפה ואחד בלב אלו כבר דברים שבליבו ובלב אחרים ואינם דברים כלל ועיקר. המכנה זאת כ'גיורי קריצה' כביכול מוציא שם רע על דיינים ת"ח ויר"ש ונותן חרב בלשונם של המתנגדים לעצם תהליך הגיור משמאל ומימין.

ב. בעניין תפיסת הגיור של הגר"מ פיינשטיין. ברור הדבר שלהבנתו, יסוד יסודי ביותר בעצם הגיור הוא האמונה בה' כנותן התורה. ללא אמונה בסיסית זו אין לקיום מצוות שום משמעות. אם אין מצוה אין מצוה, אלא פולקלור בעלמא, חלילה. הדבר ק"ו מחסידי אוה"ע שעליהם כ' הרמב"ם בהל' מלכים פרק ח הל' יא: "והוא שיקבל

אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה... אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם אלא מחכמיהם".

לא תהיה תורה שלמה לנו פחות משיחתן של חסידי אוה"ע. אומנם הגרמ"פ כ' בשו"ת אג"מ יו"ד חלק ג סי' קו 'אף לא עיקרי האמונה'. אך כוונתו פשוטה שלא הודיעו לו את כל פרטי יג העיקרים, אך ללא אמונה בה' כנותן התורה אין ערך לגיור. הדברים מפורשים ברמב"ם הל' איסור"ב פרק יד הל' ב 'ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עכו"ם'.

ג. הדברים מצטרפים לנושא הכללי של הגיור בימינו. רבים מהמתגיירים מזדהים עם הלאומיות הישראלית המקובלת, שאינה רואה את עצמה דתית. האם יש להתייחס להזדהות זו כשלב התחלתי בתהליך הגיור? האם הלאומיות כפי שהיא נתפסת כיום זהה עם המושגים הידועים 'כלל ישראל' או 'כנסת ישראל'?

מסתברים מאוד דברי מו"ר הגר"ש ישראלי שגר המקיים מצוה מעצמו ללא ציווי אינו גר. עליו להצטרף תחילה לכלל ישראל שקבל תורה בסיני ומכוח הצטרפות זו גם הוא נעשה שותף עמנו לאמירת 'נעשה ונשמע' וממילא גם הוא מחויב במצוות. הדבר נלמד מדברי רות לנעמי 'עמך עמי' ואח"כ 'אֶל־הִיךְ אֶל־הַ'.

המונח 'כלל ישראל' אומנם מקביל במידה מסוימת למונח המודרני לאומיות ישראלית אך אינו זהה אתו זהות מלאה. 'כלל ישראל' הוא עם התורה וכדברי רס"ג 'אין אומתנו אומה אלא בתורתיה' כלל ישראל התגבש במעמד הר סיני. מעמד זה הוגדר בתורה כ'יום הקהל' שם נאמר 'היום הזה נהיית לעם'. אומנם כלל ישראל קדם למתן תורה בפועל, אך ישראל ואורייתא חד הוא, לפחות בכוח.

איננו מקבלים את ההגדרה הלאומית, השטחית, כמנותקת כביכול מהתורה. היא גם איננה יכולה להיות כזאת, גם לדידם של הלאומיים המגדירים את עצמם כ'חילוניים'. מוסכם על הכול שהלאומיות המודרנית היא המשך רציף של כלל ישראל מדורי דורות. תוכנה של הלאומיות, כפי שהיא מקובלת, מכיל לכו"ע זיקה מסוימת לתנ"ך וערכיו, לברית מילה, לשבת ומועדי ישראל, גם אם אינם מקוימים בצורה מלאה, לארץ ישראל, לירושלים, ללשון הקודש וכדו'. אומנם הפרשנות שנותנים לה חלקים מהעם היא 'חילונית' בלשונם, אך גם הם מודים שכל אלו מקורם בתורת ישראל ובמקיימיה מדור דור. אין הגדרה אתנית אחרת לעם ישראל, אלא מסורת רצופה זו.

בקונטרס 'לשלושה באלול' ח"א אות יא מובאת דעתו של הר"מ אלישברג (רבה הקודם של בויסק לפני הראי"ה) שיסודה של הלאומיות הישראלית צריכה להיות טבעית ככל פטריוטיות בעולם, אלא שבישראל היא מקושרת ומקודשת באמונה בתורה ובמצוות. הראי"ה חלק עליו וסבר שהלאומיות צריכה להיות בתחילת ייסודה ועצמותה בתוכן קדושתה העליונה.

ב'אורות ישראל' פרק ה, ח חוקר הראי"ה, האם התשתית הכלל אנושית משמשת גם כבסיסה של הישראליות, ועליה נבנתה קומה נוספת ייחודית לישראל (כד' הר"מ אלישברג) או שמעקב עד ראש צורתם של ישראל היא ייחודית. תיאורטית היה מקום לצד הראשון, אך מעשית, מתחילת היווצרותו של עם ישראל ביצי"מ נבנתה צורתו הייחודית כבריה חדשה, יעקב וישראל כיחידה אורגנית אחת מעקב עד ראש (יעקב מציין את הצד הראשון ו'ישראל' את הצד השני).

גם הר"מ אלישברג מודה לראי"ה שהיסוד הטבעי של הלאומיות הישראלית קשור לתורה ומצוות, וגם הראי"ה מודה לר"מ אלישברג שגם הלאומיות המגדירה את עצמה כ'חילונית' במהותה הפנימית היא בעצם דתית (זה היה יחסו של הראי"ה לעצם החילוניות בכלל). המחלוקת ביניהם היא בעיקר ברובד הגלוי, האם לתת לגיטימציה להגדרה הלאומית הטבעית ככל העמים בעולם, או לא.

אם מדובר בגר אינטלקטואל המסוגל לעמוד על הבחנות דקות אלו יש להעמיד בפניו את שתי הגישות הללו. אך גם אם אינו כזה, זהות יהודית כלשהי היא שלב נחוץ לגיור, הגר צריך להתחבר לחברה הישראלית. אולם חייבים להעמידו על כך שכל גר חייב לראות את עצמו חלק מכלל ישראל המזוהה עם התורה, לפחות בכוח - 'עמך עמי' - ומתוך הזדהות זו הוא מחויב בתורה ובמצוות גם הלכה למעשה 'א-להיך א-להי'.

ויה"ר שתתקיים בנו נבואת זכריה שקראנו השבת: וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל ה' בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָךְ וַיְדַעַתְּ כִּי ה' צִבְּאוֹת שֶׁלַחְנִי אֵלַיךְ. ופי' האברבנאל: שיתקבצו הגלויות כולם בזמן ההוא והיו לו לעם כי ימול השם ויסיר לב האבן מבשרם ואחרי ה' ילכו ובו ידבקון.

בברכת התורה והאורה

הרב יעקב אריאל

הרב הראשי לרמת-גן לשעבר

רצון יהודה – ברוח הציונות הדתית
ע"ש מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל (ע"ר)

הסכמה

ב"ה, ט' טבת תש"פ

ברכות לרב אורי רדמן שליט"א על ספרו "זרע אמוניך" בו אסף, ערך ועיבד בכישרון רב את השיעורים שהעביר בכולל רצון יהודה בנושא הגיור בתקופתנו. הספר מוקדש רובו ככולו לעיון בדעות השונות של גדולי תורה ראשונים ואחרונים. מובאות בספר גם דעותיהם של הוגים וכותבי טורים בני זמננו שאינם פוסקי הלכה – בעיקר כשמתאר הספר עמדות בויכוח הציבורי סביב מה, אם בכלל, ראוי להיות ההשפעה של החילון, של הלאומיות, ושל הסכנה שגוים שלא גוירו ייטמעו כיהודים בחברה הישראלית על מדיניות הגיור הממלכתית.

הרב רדמן דן בהרחבה בדעותיהם של הפוסקים ומבהיר את חילוקי הדעות ביניהן. אך מסקנה אחת העולה בבירור מדבריו היא שלכל הפוסקים גיור כהלכה מתחיל מהרצון של המתגייר לקבל על עצמו את עול התורה.

כלשון הרמב"ם:

בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית: במילה וטבילה וקרבן... וכן לדורות. כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן (הלכות איסורי ביאה פרק יג הלכות א ו-ד).

הוא אומר שהברית אליה נכנס הגר בכל דור ודור היא הברית אליה נכנסו אנו במעמד הר סיני והיא הסתופפות תחת כנפי השכינה וקבלת עול תורה. כל הלכות גיור שמביא הרמב"ם בהמשך דבריו לגבי דרכי הכניסה לברית הן לגבי אותו אדם שתיאר בראשית דבריו: מי "שירצה להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה". חילוקי הדעות בין הפוסקים הם לגבי איך לאמוד את כנות רצון הפונה להיכנס לברית: כאשר רצון זה נולד בו בעקבות אהבה חיצונית, או כאשר הוא לא הכיר את המצוות או את כל שורשי האמונה או כשהיהודים שומרי

תורה ומצוות שהוא הכיר בעת גיורו לא הקפידו על מצוות מסוימות, או כאשר מעשיו לאחר גיורו מחשידים או אפילו מאיינים את הצהרתו בשעת הגיור.

דבר חשוב עשה הרב רדמן כשהדגיש (מאמר א פרק ג; מאמר ב פרק ג; מאמר ג בשיטת הרב ישראלי) שהרמב"ם מבחין בין גרים לגרי צדק. גרים שאינם גרי צדק הם יהודים על פי ההלכה גם אם מתברר, שבדומה לבת פרעה שנישאה לשלמה המלך, לא היו כנים בהצהרתם שרוצים להיכנס לברית של ישראל עם ה'. אך מבחינה נשמטית גרים אלה אינם חלק מעם ישראל. זאת ועוד: גיורם מזמין ייסורים על עם ישראל כדי שבעת מצוקתנו יבחרו אלה שנספחו אלינו מבלי מחויבות לתורה שהיא זהותנו להיפרד מאיתנו ולשוב לזהותם האמיתית (איגרת תימן עמ' קכד-קכה במהדורת הר"י שילת).

שני עקרונות אלה - שגר שלא קיבל על עצמו בכנות את עול התורה הוא נטע זר בעם ישראל גם אם מבחינה הלכתית יש לו בדיעבד דין של יהודי; ושצירופו לישראל מסב נזק - אינם "רק" אגדתא. הם מוצאים ביטוי בהלכה שמביא הרמב"ם במשנה תורה (הלכות איסורי ביאה יג יח) להזהיר מפני גיור כזה.

הלכה זו רלוונטית במיוחד בתקופה שלנו: מדאגה לנישואי תערובת והתבוללות מושמעים בציבור קולות המעודדים גיור של מי שאינם באמת רוצים לקבל על עצמם עול תורה. מכיוון שעל פי הרמב"ם גיור כזה תקף בדיעבד יש מי שרואים בו דרך להקל על בעיית נישואי התערובת. כנגד מחשבות כאלה מלמד אותנו הרמב"ם שהסכנה להתבוללות מחמירה **דווקא** עם מי שעברו גיורים אלה שהם תקפים בדיעבד: "**מפני זה** אמרו חכמים קשים גרים לישראל" (שם). גרים שעברו גיורים כאלה "מטעין את ישראל וקשה הדבר לפרוש מהם **לאחר שנתגירו**" (שם). היה קל יותר לפרוש מהם ולצמצם את השפעתם המטעה אילו חיו במוצהר כלא-יהודים.

אני מברך בחום את הרב אורי רדמן על המאמץ והמחשבה שהשקיע בכל שיעור ובכתיבת הספר. שיזכהו הקב"ה לאורך ימים ושנים טובות ללמוד וללמד תלמידים רבים שיהנו מחכמת דבריו בשקידתם על תורת ה'.

בברכה,

יהונתן בלס

רב היישוב נוה-צוף

וראש כולל רצון יהודה, פתח-תקוה

הרב רפאל שלמה דיכובסקי
חבר ביה"ד הגדול ומנהל בתי הדין - בדימוס

הסכמה

ב"ה, כסלו תש"פ

מכובדי הרב אורי רדמן שליט"א וספרו החשוב: "זרע אמוניך"

עיינתי בספר "זרע אמוניך" ושוחחתי עם המחבר. מצאתי בספר סקירה מקיפה ועיון רב במקורות השונים בנושא הגיור. יש כאן עבודה יסודית ברבדים השונים של נושא זה, ובחינת הדברים במקורם ובשיטות הפוסקים השונות. המעיין בספר יוכל להיעזר בו בלימוד הלכות גירות, ולדעת להשכיל ולהבין את המורכבות של הלכות אלו, ואת הדרכים והגישות השונות של המפרשים ושל הפוסקים. המחבר עשה עבודה מקיפה ויסודית, שיש בה הכנה הלכתית ללימוד הנושא הזה בהלכה ובגישות השונות של הפוסקים.

אף על פי כן, לימוד יסודי של נושא הגירות אינו יכול להסתפק בצד העיוני בלבד. יש צורך להכיר לפני ולפנים את המועמד או המועמדת בכדי לדעת את כנות כוונתו. לצערי אולפני הגיור ובמידה מסוימת גם בתי דין לגיור רואים את תפקידם בהקניית ידע עיוני למועמד או למועמדת. המועמד נבחן בשאלות שגם יהודים מבטן ומלידה מתקשים לענות להן. דוגמה חריגה: שאלת בית דין: מהו יקנה"ז? או אמירת ברכות מורכבות בעל פה (ברכת המזון, ברכה מעין שלוש). שאלתי פעם בחורי ישיבה את השאלות הללו, וחלקם הגדול לא ידע לענות תשובות מדויקות ומלאות. לדרוש ממועמדים לגיור לדעת דברים שצעירים יהודים אינם יודעים היא דרישה אבסורדית וגובלת בקנטרנות לשמה. רחמנא לבא בעי, והעיקר בגירות זו כוונת הלב. האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב - ואעפ"כ, אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. צריך להתבונן מבעד לעיניים, אל הלב פנימה.

לכן לימוד הלכות גירות, מבלי להכיר את המועמד, אינו יכול להספיק. הבהרתי את הדברים למחבר שליט"א, כי יש צורך להדגיש ללומדים, שלימוד ההלכה ושיטות הפוסקים הוא שלב הכרחי בלימוד הנושא, אבל אינו מספיק, כשם שלימוד הלכות מילה ולימוד מסכת גיטין אינם מספיקים לקיום מצות מילה ולכתובת גט. כמו כן,

ראוי להנחות את דייני הגיור, לא לעשות את העיקר טפל, ואת הטפל עיקר, והלואי שידעו להבחין ביניהם.

ספרו של המחבר הוא ספר הכרחי ללומדי הנושא, אבל אין בכך די. אני מאחל למחבר שיפוצו מעיינותיו חוצה, יזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

בברכה

אברהם דיכובסקי
רפאל שלמה דיכובסקי

פתח דבר

ספר זה הוא פרי לימוד בחבורה בכולל 'רצון יהודה' אשר בפתח תקווה. זכיתי, ומו"ר הרה"ג יהונתן שמחה בלס שליט"א נתן בי אמון וביקשני ללמד הלכה בכולל, ולומדים מסוגים שונים – הן אברכים והן אחרים – פוקדים את בית-המדרשנו. לימוד הלכות אלו התקיים בתוך קבוצת תלמידי חכמים, העמלים לפרנסתם, המתכנסת מדי יום רביעי. נושא הלימוד בשנת תשע"ו היה הגיור.

לימוד הלכות גיור בעידן זה אינו יכול להתקיים במנותק מההוויה החופפת על העם היהודי בדור האחרון, שבו זכינו לראות עין בעין בשוב ה' ציון, בעליית מאות אלפי יהודים מארצות ברית-המועצות לשעבר – יהודים אשר נותקו בכוח וברשעות מעמנו ומאמונתו. אך כידוע, עלייה זו צררה בכנפיה גם שאלות הלכתיות רבות, ובראשן שאלות בהלכות גיור.

תהליך הגיור הוא מעשה הלכתי אך היבטיו המעשיים העכשוויים מלווים בשאלות חברתיות ואף השקפתיות. אף שהתמקדתי בחלק מפרקי הספר בשילוב בין סוגיות הגיור ההלכתיות והבעיות החברתיות הנלוות להן, נמנעתי מלעסוק בפולמוסים הקשורים להתמודדות הממסד הרבני עם הצורך בהכרה חוקית-ממסדית למעשיו. לטעמי יש להבחין בין סוגיות הנובעות מהבדלי הזרמים של המחשבה ההלכתית והרבנית ביחס לשאלת הגיור העכשווית, ובין פולמוסים – אף פולמוסים רבניים – הנלווים לשאלת היישום החוקית-אזרחית של מעשה הגיור. מכיוון שכך, לא נמנעתי מלעסוק בשאלות כמו: היחס לגיורי בתי-הדין המיוחדים לגיור, מעמדה של הזהות הלאומית האזרחית בתהליך הגיור, ההיבט ההלכתי של פרשיית האח ואחות, חרם הקהילה החאלבית בארגנטינה על מי שמגייר או נושא גיורת, ועוד. אלו הן סוגיות העוסקות בבעיות אקטואליות ואף בבעיות פרטיות, אך שורשן נובע משאלות הלכתיות ומהבדלי גישות בין פוסקי ההלכה. מנגד, נמנעתי מלעסוק בשאלות כמו: האם יש לקדם חוק אזרחי כזה או אחר להכרה בגיורי בתי-הדין; האם לאפשר מתן סמכות חוקית לרבני עיר לגייר או שעליה להישאר דווקא בידי בתי הדין לגיור; אופיין של תוכניות הלימודים באולפני הגיור; היחס לוועדת נאמן (תשנ"ז) או לוועדת נסים (תשע"ח), וכיו"ב – ועדות ממשלתיות שמונו כדי למסד את מערכת היחסים בין מערך הגיור במדינת ישראל ובין הזרמים הלא-אורתודוקסים כך שיהיה מקובל על בתי-המשפט האזרחיים. שאלות אלו, היורדות לתחום המעשי, הן בעלות משקל חברתי אך אינן נגזרות ישירות מעולם ההלכה – עולם בית-המדרש. ספר זה יוצא מבית-המדרש ואליו הוא מכוון.

מאז ומעולם הייתה האמונה בא־לוהי ישראל הבסיס לקיומו של עם־ישראל.¹ גיור הוא הצטרפות לעם היהודי והצטרפות לדת ישראל: "עמך עמי וא־להיך א־להי" (רות א טז). פייטני ישראל השתמשו בנטיית המונח 'אמונה' להגדיר על־ידן את זרע־ישראל, ובכך המחישו ששני מרכיבים הללו (המרכיב הביולוגי – זרע, והמרכיב התודעתי – אמונה) הם המגדירים את הלאומיות היהודית – "זרע אמוניך".² עניין זה, שהתודעה הלאומית־דתית היא המרכיב המרכזי בהגדרת הלאומיות היהודית, מוצא ביטוי בדברי הרמב"ם. מחד גיסא, הרמב"ם מפקיע את ההשתייכות הלאומית ממי שיצא מדת ישראל (דהיינו המיר את דתו), וכדבריו (איגרת תימן, מהדורת שילת, ח"א עמ' קכה):

לכן ייודע, שכל מי שיצא מהדת הנתונה במעמד ההוא – שאינו מזרע האנשים ההם. וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בתורת משה "לא עמדו אבותיו על הר סיני".

על־אף הקשר המולד בין שני אחים, לאחר שאחד מהם ממיר את דתו אנו מתייחסים אליו כאילו לא עמדו אבותיו על הר סיני, ואילו אבותיו של אחיו הביולוגי כן עמדו. ברור אם־כן שהמונח: "אבותיו", אינו במשמעות ביולוגית או אתנית, אלא ביטוי לאמונה היהודית. מאידך גיסא, נכרי מלידה המתגייר – אבות האומה הם אבותיו, וכדבריו המפורסמים של הרמב"ם באיגרתו לעובדיה הגר (מהדורת שילת, ח"א עמ' רלד):

ועיקר הדבר, שאברהם אבינו הוא שלמד כל העם והשכילם, והודיעם דרך האמת ויחודו של הקב"ה... לפיכך כל מי שיתגייר עד סוף כל הדורות, וכל המייחד שמו של הקב"ה כמו שכתוב בתורה – תלמידיו של אברהם אבינו ובני ביתו הן... נמצא אברהם אבינו אב לזרעו הכשרים ההולכים בדרכיו, ואב לתלמידיו, והם כל גר שיתגייר. לפיכך יש לך לומר "א־לוהינו וא־לוהי אבותינו", שאברהם הוא אביך.

1. ראה להלן בפתיחה לשער שני – 'דת ולאומיות בגיור'.

2. מהסליחות ליום ה של ימי התשובה כמנהג אשכנז: "וְנִמְתָּ יִכּוֹן זֶרַע אֱמוּנֶיךָ / וְהָנֵם כָּלִים מִתְּגֵרַת חֲרוֹנֶךָ". וראה סדר עמרם גאון (וורשא, תרכ"ה) תיקון ליל שבת בין ר"ה ויו"כ עמ' 36: "אם תשמרו שבתותי בני / זרע אמוני". רבי ישראל נג'ארה, פיוט לשבת וילך, בתוך זמירות ישראל (הו"ל יהודה פריס־חורב) עמ' 369: "ילדי גאולים זרע אמוני". ובסדר רב עמרם גאון, תיקון ליל שני לימי הסליחות: "מתחנן בלב נשבר בקהל זרע אמונים". ובמחזור לימים נוראים לבני אשכנז, דניאל גולדשמידט עמ' 169: "נושא עוון זרע אמונים". ויש המתבטאים בהטיה של אמונה וגזע, ראה בתוך ישראל דוידזון, אוצר השירה והפיוט כרך ג (תרצ"א): "ופצחו ברינה גזע אמוני".

מעשה הגיור הוא הממחיש כי הלאומיות הישראלית היא לאומיות אמונית – זרע אמוניך.

* * *

בכתיבת ספרי זה נעזרתי בספרים רבים, בין שהסכמתי לדבריהם ובין שלא, כדרכה של תורה. ברצוני לציין במיוחד את ספרו של ד"ר מנחם פינקלשטיין, הגיור – הלכה ומעשה, שהוא מרכזי בהלכות גיור. ספר זה מסדר את עקרונות הלכות גיור באופן שיטתי, ומשמש בסיס איתן להמשך הלימוד. אמנם הספר נכתב בסגנון אקדמי כעבודת דוקטורט, אך התקבל על-ידי לומדי בית-המדרש. ייחודו של הספר בכך שמחד גיסא אין הוא נמנע מלדון בהשקפות אקדמיות הרואות את הגיור כתהליך היסטורי וחברתי של עם-ישראל, אך מאידך גיסא הוא מקבל את העמדה הבסיסית של גדולי ישראל כי גיור הוא במהותו תהליך דתי ולא אתני או תרבותי. ישרותו של המחבר אפשרה לו להכיר במהות הדתית של תהליך הגיור.

נעזרתי גם בספרו של הרב חיים אמסלם – מקור ישראל, המנגיש כמעט את כל המקורות והמאמרים של גדולי ישראל שעסקו בעניין זה בעידן המודרני, שבו הוסרו המניעות החוקיות בפני נישואי תערובת, ועניין הגיור נעשה שכיח. מאמרים אלו חושפים את דרכי התמודדותם של גדולי ישראל עם שאלת הגיור. מטרתו של הרב אמסלם הייתה ללקט את מכלול הספרים שבהם נעזר בכתיבת ספרו זרע ישראל, אך גם החולקים על שיטתו בעניין זרע-ישראל מוכרחים להודות לו על העבודה המושקעת בהנגשת הספרות התורנית בסוגיית הגיור.

לסיום, חובה קדושה לי לציין את מאמרו של הרב שג"ר "אמונה וברית: הגיור לפי שיטת הרמב"ם ופוסקי זמננו" הנדפס בתוך ספרו זאת בריתי. תובנות מתוך דבריו שזורות ברוב המאמרים בספר זה. בעומק דעתו וברוח ידיעותיו זיהה מורי הרב שג"ר זצ"ל את מורכבות עניין הגיור כתהליך דתי במהותו המלופף בשאלות חברתיות שונות, בעידן הנוכחי – עידן החילון. ניתוחיו את גווני הפסיקה וכן הכרתו את מורכבות החברה העכשווית היא שהביאה ליצירתו הייחודית ולהבנה העמוקה של התהליכים המתרחשים בה.

* * *

כאמור, הורתו של ספר זה הוא בשיעורים שהעברתי בכלל רצון יהודה, שיעורים שחלקם הפכו למאמרים והתפרסמו בביטאונים שונים. עריכת המאמרים עצמם כמו הפיכתם לספר שלם ערוך בצורה קוהרנטית היא חכמה ומלאכה ונעשתה בידי האמונות של ידידי דוד הלל ואין לי אלא להודות לו על עבודתו המשובחת. תודה מיוחדת אביע לרב בועז אופן שערך את מפתחות הספר, עבודתו המקצועית מאפשרת לבחון את מכלול הנושאים שבהם

דן הספר בהיבט כולל. מאמרי הספר דנים בהיבטים שונים של סוגיות הגיור, והם מבוססים על דברי הפוסקים. מכיוון שסוגיות הגיור העכשוויות מגוונות ואילו היקף דברי הפוסקים (ראשונים ואחרונים) יחסית מועט, בחלק מהדיונים ישנה חזרה על דברי הפוסקים ועל דברים שכבר נכתבו בספר במאמרים קודמים. השתדלתי לצמצם זאת על ידי הפניה בהערה ממאמר למאמר, כדי ליצור רצף אחיד לדברים. עם זאת, בחלק מהמקומות הכפילות מחויבת כדי להקל על הלומד.

ברגשי געגוע אזכיר את ידיד נפשי ר' אבטליון חושן ז"ל, מנהלו לשעבר של הכולל, אמונתו הכנה והתמימה שימשה בסיס לחיים של מסירות נפש לתורה ולחיי קדושה, ומתוך מסירותו זו הוא דאג לפיתוח ושגשוג הכולל. נלב"ע תוך זיכוך בייסורים ב"ב בניסן תשע"ב.

שלמי תודה אביע למו"ר הרב יהונתן בלס שעבר על כתב היד והעיר את הערותיו. דבריו והבנתו הייחודית בעניינים שונים משוקעים בספר אף מעבר למקומות שבהם הזכרתי את שמו. כמו כן אביע תודתי לכלל קבוצות הלומדים בכולל 'רצון יהודה' שזכיתי ללבן אתם את הסוגיות, ותודה כפולה ללומדים שתרמו מהונם להוצאת הספר (לפי סדר הא"ב):

ר' אסף אקשטיין – פתח תקווה ר' חיים גולדשטיין – פתח תקווה

ר' נתנאל ווגנר – אלקנה ר' אליהו וייץ – אלקנה

ר' צבי מונוביץ – אלקנה הרב צחי פנטון – אלקנה

ר' יעקב צימרמן – אלקנה

תודה על תודה אוסיף למשפחתי שמלווה אותי: להוריי ר' יהושע ועליזה רדמן אנשי ירושלים, לחמי וחמותי הרב שלמה ורבקה פניאל אנשי כפר הרא"ה. זכינו רעייתי חגית ואני, שמשפחתנו על כלל ענפיה לקחה חלק בתהליך התחייה, ועוד בהיות רוב העם בגלות עלו אבותינו לארץ-ישראל מתוך אמונה בתהליך התחייה ובמטרה להשתתף בבניינו מתוך עולם של תורה. מעשיהם ואמונתם של דורות עברו הם שמאפשרים את הבסיס לקיומו של העם היהודי בימינו ובגיננו זכינו לראות בקיבוץ האוכדים בארצות אשור והנידחים בארצות מצרים, קיבוץ המלווה בשאלות אמוניות והלכתיות גם בענייני גיור. דרך האבות, ששילבה אמונה עמוקה, חיי תורה ומצוות יחד עם התערות בעולם המעשה, היא הדרך שסללה את הנתיב הייחודי המעניק לתהליך התחייה את משמעותו האמונית. מתוך כך אנו נושאים

תפילה כי כל צאצאינו – מעייץ ונתנאל בר וילדיהם: דרור, אלרועי, הראל ואיתן; עידו יעקב; ניתאי ושיר; עשהאל; מור – יתמידו ללכת בדרך זו, ולא תישכח התורה והאמונה מפיהם ומפי זרעם.

הכרת תודה מיוחדת, שאין ביכולתי להביעה במילים, אכיר לאשת בריתי – חגית. אצילות נפשה, יחד עם אמונתה הכנה והעמוקה, הן העוגן האיתן העומד מול תעצומות החיים שבהם אנו מיטלטלים בשנות חיינו המשותפים. בעומק פנימיות נשמתה היא יודעת להבחין בין חיצוניות ההווה הנחשפת לפנינו ובין המהות הפנימית שאליה אנו שואפים. אין לי אלא להמליץ עליה את דברי ר' שמחה בונים מפשיסחא (מאמרי שמחה, אות עג) שבמקום שבו לשקר יש חן, ולהבל יש יופי, דווקא במקום הזה – "אשה יראת ה' היא תתהלל".

אורי רדמן

שבט תש"ף